

відеоматеріалов в учебном процесі педагогічного вуза на мовних заняттях, безумовно, повинні мотивувати викладачів широко використовувати їх в навчанні російській мові. Студентам, в свою чергу, будуть гарантовані захоплюючі заняття в атмосфері занурення в реальність вивчаєної мови.

Література

1. Андреев А. А. Введение в Интернет-образование: учеб. пособие. Москва: Логос, 2003. 76 с., ил.
2. Валетко С. А. Использование видео на уроке иностранного языка. *Преподавание в высшей школе*. 2013. № 3. С. 145–147.
3. Косицина Е. Ф., Чирич И. В. Использование видеоматериалов в обучении русскому языку. *Вестник Ассоциации вузов туризма и сервиса*. 2017. Т. 11, № 3. С. 74–80.
4. Крук Б. И., Журавлева О. Б. Использование видео в дистанционном обучении: для преподавателей и учителей. Новосибирск: Издательское решение, 2017. 137 с.
5. Леонтьева Т. П. Видеотехнологии в процессе подготовки студентов языкового вуза к межкультурному общению. *Язык и культура*. 2008. № 4. С. 81–88.
6. Новикова А. К. Лингводидактическая система обучения китайских студентов-филологов русской фразеологии с использованием видеоматериалов: автореф. дис. ... канд. пед. наук: 13.00.02 / Российский университет дружбы народов. Москва, 2012. 18 с.
7. Щукин А. И. Современные интенсивные методы и технологии обучения иностранным языкам: учеб. пособие. Москва: Филоматис, 2008. 188 с.

Нікітіна Н.

– кандидат педагогічних наук, доцент, завідувач кафедри іноземних мов Донбаського державного педагогічного університету
УДК 378.22:81'246.2

ДО ПРОБЛЕМИ АКТУАЛЬНОСТІ БІЛІНГВАЛЬНОЇ КОМУНІКАТИВНОЇ КОМПЕТЕНЦІЇ СТУДЕНТІВ ВИЩИХ НАВЧАЛЬНИХ ЗАКЛАДІВ

У статті уточнено поняття «білінгвізм», «білінгвальна особистість», «білінгвальна комунікативна компетенція» по відношенню до студентів вищих навчальних закладів. Проаналізовано підходи до змісту феномена білінгвізму та зроблено акцент на визначенні білінгвальної комунікативної компетенції як інтегративної якості особистості. Виділено низку протиріч у педагогічній теорії та практиці зазначеної проблеми. Обґрунтована доцільність подальшого вивчення і розробки актуальних питань білінгвізму в освіті, як універсального феномену, який дозволить прискорити розвиток теоретичних та прикладних аспектів педагогічної науки і стане базовим елементом розробки концептуальних засад та принципів створення моделі формування білінгвальної комунікативної компетенції у майбутніх викладачів.

Ключові слова: білінгвізм, білінгвальна особистість, білінгвальна комунікативна компетенція, студенти вищих навчальних закладів.

Никитина Н.

– кандидат педагогічних наук, доцент, завідувач кафедри іноземних мов Донбаського державного педагогічного університету

К ПРОБЛЕМЕ АКТУАЛЬНОСТИ БИЛИНГВАЛЬНОЙ КОМУНИКАТИВНОЙ КОМПЕТЕНЦИИ СТУДЕНТОВ ВЫСШИХ УЧЕБНЫХ ЗАВЕДЕНИЙ

В статье уточнены понятия «билингвизм», «билингвальная личность», «билингвальная коммуникативная компетенция» относительно студентов высших учебных заведений. Проанализированы подходы к содержанию феномена билингвизма и сделан акцент на определении билингвальной коммуникативной компетенции как интегрированного качества личности. Выделены ряд противоречий в педагогической теории и практике данной проблемы. Обоснована целесообразность дальнейшего изучения и разработки актуальных вопросов билингвизма в образовании как универсального феномена, который позволит ускорить развитие теоретических и прикладных аспектов педагогической науки и станет базовым элементом разработки концептуальных основ и принципов создания модели формирования билингвальной коммуникативной компетенции у будущих преподавателей.

***Ключевые слова:** билингвизм, билингвальная личность, билингвальная коммуникативная компетенция, студенты высших учебных заведений.*

Nikitina N.

– Candidate of Science (Theory of Education), Associate Professor, Head of the Department of Foreign Languages, Donbas State Pedagogical University

TO THE PROBLEM OF ACTUALITY OF BILINGUAL COMMUNICATIVE COMPETENCE OF STUDENTS OF HIGHER EDUCATIONAL INSTITUTIONS

The article clarifies the notion of «bilingualism», «bilingual personality», «bilingual communicative competence» in relation to the students of higher educational institutions. The approaches to the content of the phenomenon of bilingualism are analyzed and the emphasis is placed on the definition of bilingual communicative competence as an integrative quality of the individual. A number of contradictions in the pedagogical theory and practice of the mentioned problem are highlighted. The expediency of further studying and developing the actual issues of bilingualism in education as a universal phenomenon, which will accelerate developing the theoretical and applied aspects of pedagogical science, will be considered as a basic element of developing the conceptual foundations and principles of creating a model for forming bilingual communicative competence for future teachers.

***Key words:** bilingualism, bilingual personality, bilingual communicative competence, students of higher educational institutions.*

Постановка проблеми в загальному вигляді та її зв'язок з важливими науковими чи практичними завданнями. Характерною ознакою сучасного етапу розвитку суспільства в умовах глобалізації є інтеграційні процеси, орієнтовані на створення широкого спектру міжкультурної взаємодії людини. В результаті взаємопроникнення різних культур зростає мобільність населення, розширюються сфери його життєдіяльності та зайнятості, виникає потреба у встановленні особистих та ділових контактів з зарубіжними партнерами, що неодмінно призводить до виникнення єдиних економічних, релігійних, політичних, освітніх та інших комунікативних просторів.

Міжнародне співробітництво розширює сферу міжнаціональних відносин та міжетнічних взаємодій, що стимулює вивчення іноземної мови як засобу кросс-культурної (міжкультурної, полікультурної) комунікації. Характерною ознакою сучасного етапу розвитку суспільства в умовах глобалізації є інтеграційні процеси, орієнтовані на створення широкого спектру міжкультурної взаємодії людини

Аналіз останніх досліджень і публікацій, у яких започатковано розв'язання даної проблеми і на які спирається автор; виділення невирішених раніше частин загальної проблеми, яким присвячується означена стаття. В педагогічній науці поняття «білінгвізм» було заявлене у другій половині ХХ сторіччя. Перші педагогічні дослідження феномену білінгвізму у сферах дошкільної, середньої та вищої освіти з'явилися у період соціального оновлення, прагнення до відкритого суспільства та інтеграції у європейський культурно-освітній простір. У педагогічних дослідженнях, спрямованих на виявлення умов, методів і засобів формування окремих компонентів білінгвальної культури реципієнтів навчання (дітей дошкільного віку, учнів молодшої, середньої, старшої школи та студентів вищих навчальних закладів) описані механізми переходу (переключення) з однієї мови на іншу та основи навчання іноземній мові в умовах білінгвізму; психолого-педагогічні передумови формування іншомовної компетенції (І. О. Зимня, О. Ю. Ісандерова); способи оцінювання білінгвальної комунікативної компетенції, залежність білінгвізму від умов опанування мови (Ю. Д. Дешерієв, А. Г. Ширін). Вивченням педагогічних теорій і методико-дидактичних засад двомовної освіти займалися У. Вайнрайх, Є. М. Верещакін, Г. М. Вишневська та ін. Основною характерною ознакою цих досліджень є те, що вони сфокусовані переважно на вивченні особливостей білінгвальної освіти реципієнтів навчання – дітей дошкільного, шкільного, підліткового та юнацького віку.

Той факт, що увага вчених сфокусована переважно на вивченні особливостей білінгвальної освіти реципієнтів навчання, дітей дошкільного, шкільного, підліткового та юнацького віку, не випадковий через перспективу їх особистісного і професійного становлення, зростання на тлі прискореного темпу розвитку соціально-економічних процесів і, відповідно, підвищених вимог до конкурентоспроможності майбутніх спеціалістів у галузі освіти. Відповідний рівень сформованості їх білінгвальної комунікативної компетенції має задовольняти особисті, навчальні і згодом професійні потреби у рамках кросс-культурної комунікації. (переважно однією з індоєвропейських мов германської гілки східно-германської групи). Підтвердження цьому знаходимо у національній рамці кваліфікацій, в якій зазначена вимога щодо «використання іноземних мов у професійній діяльності», як основна складова комунікативного дескриптора, що відображає «здатність розв'язувати складні задачі і проблеми у певній галузі професійної діяльності або у процесі навчання» [1]. У зв'язку з цим постає питання відповідності професійних та особистісних якостей, що формуються в

процесі здобуття вищої освіти тим, що прописані в Європейській та національній рамках кваліфікацій і сприяють підвищенню конкурентоспроможності на ринку праці двомовних спеціалістів, які володіють рідною та іноземною мовами.

Мета дослідження полягає у уточненні термінів «білінгвальна особистість», «білінгвальна комунікативна компетенція» та формуванні низки протиріч між потребою суспільства у білінгвальних спеціалістах та відсутністю відповідного рівня сформованості білінгвізму як інтегративного особистісного утворення у студентів вищих навчальних закладів.

Виклад основного матеріалу з повним обґрунтуванням отриманих наукових результатів. Поняття «білінгвізм» («індивідуальний білінгвізм», «білінгвальність», «двомовність») найчастіше зустрічається у соціологічних, психологічних та лінгвістичних ученнях і безпосередньо пов'язане з цими науками. Однак зміст феномена білінгвізму остаточно не визначений. Зокрема, у словнику соціолінгвістичних термінів білінгвізм визначається як володіння двома різними мовами: своєю рідною мовою і ще однією на рівні, що забезпечує спілкування з представниками іншого етносу в одній чи двох сферах комунікації, як практика використання двох мов в одній мовленнєвій спільноті. Ю. Д. Дешерієв під білінгвальністю має на увазі вільне володіння або просто володіння двома мовами; У. Вайнрайх та Є. М. Верещагін розуміють двомовність як практику наперемінного користування двома мовами. У дослідженнях з проблем білінгвізму (У. Вайнрайх, Є. М. Верещагін, Г. М. Вишневська, І. О. Зимня) розкриті сутність, зміст та види цього явища, наведені його класифікації на основі низки ознак, розглянуті лінгвістичні аспекти білінгвізму у зв'язку з проблемою відображення мовленнєвої картини світу у свідомості білінгвальної особистості (білінгва). [3].

У працях, присвячених психології вивчення іноземних мов, висвітлені психологічні чинники становлення мовленнєвої особистості (Є. М. Верещагін, І. О. Зимня), засоби та механізми опанування другої мови, мотивація формування білінгвізма у вищих навчальних закладах та особливості його формування у дорослих.

Питаннями вивчення психолого-педагогічних передумов формування іншомовної компетенції як інтегративної якості особистості, що пов'язана з її здібністю та готовністю здійснювати ефективне спілкування на рідній та іноземній мовах, займались І. О. Зимня, О. Ю. Іскандерова та ін.

В своїх дослідженнях проблем білінгвальної освіти В. В. Сафонова, В. П. Фурманова фокусують увагу на діалозі рідної та іншомовної культур під час формування базових інтегративних та комунікативних вмінь міжкультурної взаємодії та спілкування.

В умовах інформаційного мультикультурного суспільства сприйняття і розуміння феномену білінгвізму є значно ширшим, що дозволяє стверджувати про його прояв не лише в межах двох

споріднених мов, але й про розповсюдження білінгвізму на основі мови міжнародної комунікації. Це зумовлює необхідність уточнити зміст поняття «білінгвізм» і дати визначення ключовим термінам з проблеми: «білінгвальна особистість» та «білінгвальна комунікативна компетенція».

В рамках нашого дослідження визначення терміну «білінгвізм» можна звести до володіння двома різними мовами і їх наперемінне використання на рівні, що забезпечує спілкування в одній чи двох сферах комунікації, в яких опановуються спеціальні знання засобами рідної та іноземної мов, формується полікультурна особистість та відбувається її інтеграція в загальноєвропейський та світовий культурний, інформаційно-комунікативний простір.

У визначенні «білінгвальної особистості» (білінгва) найбільш показовим, обґрунтованим і таким, що відповідає меті даного дослідження, є підхід Є. В. Слепцової, яка зводить розуміння суті «білінгвальної особистості» до такого ступеня володіння двома мовами, який є необхідним для здійснення комунікації обома мовами; сформованості міжкультурної компетенції; білінгвальної мовленнєвої свідомості [3].

Найбільш містким і повним є визначення білінгвальної комунікативної компетенції як інтегративної якості особистості пов'язаної з її здібністю (володіння предметною та мовленнєвою компетенціями на рівні двох мов) і готовністю того, хто навчається (компетенції особистісного самовдосконалення) до реалізації ефективної міжгрупової та крос-культурної комунікації, як рідною, так і іноземною мовами [4].

Найбільш гостру потребу в опануванні і застосуванні іноземної мови відчувають майбутні викладачі гуманітарних спеціальностей, які постійно стикаються з необхідністю вирішення науково-методичних та організаційних проблем, пов'язаних з опрацюванням оригінальної іноземної літератури для написання курсових, бакалаврських і магістерських робіт, підготовкою доповідей, статей та анотацій іноземною мовою, встановленням міжнародних зв'язків, участю у конференціях міжнародного рівня.

Однак, існує певний дисонанс між усвідомленням необхідності опанування і застосування майбутніми вчителями іноземної мови та реальними можливостями набуття або закріплення необхідних знань та практичних навичок, їх подальшою реалізацією в освітньому процесі.

Так, теоретичний аналіз стану зазначеної проблеми у педагогічній теорії та практиці дозволяє виділити низку протиріч:

- між потребою суспільства у білінгвальних спеціалістах та відсутністю відповідного рівня сформованості білінгвізму як інтегративного особистісного утворення у студентів вищих навчальних закладів;
- між наявністю засобів та методів підготовки фахівців, що володіють іноземною мовою та браком або недостатнім рівнем

сформованості білінгвальної культури особистості майбутніх спеціалістів засобами іноземної мови;

- між освітньо-виховним потенціалом фахових дисциплін, що викладаються у вищому навчальному закладі та відсутністю або мінімальною кількістю програм та курсів, які дозволили б розвинути вже сформовані білінгвальні навички студентів та реалізовувати їх на практиці з метою підготовки майбутніх білінгвальних спеціалістів до функціонування у крос-культурних умовах.

Здійснене дослідження дозволяє зробити такі **висновки**, що педагогічній науці бракує досліджень і відповідно трактування понять «білінгвальна особистість майбутнього вчителя», «білінгвальна культура особистості майбутнього вчителя», «білінгвальна комунікативна компетенція майбутнього вчителя», наукового обґрунтування педагогічних аспектів формування, критеріїв оцінювання рівня її сформованості та теоретико-методичних підходів до її розвитку, що обумовлює актуальність досліджень з теми. Залишаються недостатньо опрацьованими і розробленими питання структури і змісту білінгвальної комунікативної компетентності, її місця у спектрі базових і спеціальних (комунікативних) компетенцій, конкретного способу, педагогічних умов і науково-методичного супроводу процесу її формування та подальшої реалізації. Таким чином, проблема білінгвальної комунікативної компетенції студентів вищих навчальних закладів в освітньому процесі залишається невисвітленою, шляхи і засоби її формування та реалізації недостатньо розроблені, незважаючи на передумови, що свідчать про її системний характер, теоретичну та практичну значущість.

Перспективи подальших розвідок. Результати дослідження ступеня вивченості феномену білінгвізму у вітчизняній та іноземній науковій літературі дозволяють виявити необхідність доопрацювання понятійного апарату з проблеми на основі систематизації, аналізу і синтезу педагогічних, соціологічних, психологічних та лінгвістичних особливостей розуміння ключового поняття «білінгвізм»: уточнення значення і змісту існуючих термінів («білінгвізм», «білінгвальна особистість», «білінгвальна комунікативна компетенція»); виокремлення і подальшого чіткого визначення тих, що були окреслені в ході дослідження явища білінгвізму в освіті («білінгвальна особистість майбутнього викладача», «білінгвальна комунікативна компетенція майбутнього викладача»). Таким чином, вважаються доцільними подальше вивчення і розробка актуальних питань білінгвізму в освіті, як універсального феномену, який дозволить збагатити, урізноманітнити і прискорити розвиток теоретичних та прикладних аспектів педагогічної науки і стане базовим елементом розробки концептуальних засад та принципів створення моделі формування білінгвальної комунікативної компетенції у майбутніх викладачів.

Література

1. Пономаренко В. С. Проблеми підготовки компетентних економістів та менеджерів в Україні [Електронний ресурс]. Режим доступу: <http://competence.in.ua/supplement-d/3#post-title>
2. Семенова Ю. Л. Формирование билингвальной коммуникативной компетенции учащихся гимназии в условиях диалога культур [Електронний ресурс]: автореф. дисс. ... канд. пед. наук: спец. 13.00.01 / Нижний Новгород, 2012. 27 с. Режим доступу: www.nngasu.ru/science/dissertation_advice/avtoref_Semenova.doc.
3. Слепцова Е. В. Педагогические аспекты формирования билингвальной культуры личности будущего учителя: дисс. ... канд. пед. наук: 13.00.01. Рязань, 2011. 221 с.
4. Словарь социолингвистических терминов [Електронний ресурс]. Режим доступу до словника: <http://sociolinguistics.academic.ru/50> 11.

Matorin B.

– Senior Lecturer, Russian Language and Literature Department, Donbas State Teachers' Training University

Katasonova A.

– 10th-grade Student, Comprehensive School 15, Sloviansk

УДК 37.035-057.87:8

**ON WAYS AND METHODS OF FORMING AND DEVELOPING
SOCIALLY SIGNIFICANT PERSONALITY QUALITIES
IN STUDENTS-PHILOLOGISTS**

One of the most significant characteristics of the modern specialist is a complex of socially important skills, that he/she owns and that let him/her qualitatively implement the professional activity. Socially important personal qualities play a special role in the profession of future philology teacher, that is one of the most socially significant profession. Problems, connected with the formation of socially important personal qualities are researched by psychologists, educators, sociologists, philosophers etc. This scientific articles have a significant theoretical and practical value, but the problem of the formation and development of socially important personal qualities of philology students wasn't directly researched in them. For now there is no clear idea about qualities, that should be considered as socially important for philology students, at what age their formation and development is the most effective, what pedagogical conditions are essential to create and so on. The purpose of the article is the development of socially important personal qualities of philology students.

Key words: education, modern stage of higher school development, individual, socially significant qualities of an individual, philology.

Маторін Б.

– старший викладач кафедри російської мови та літератури
Донбаського державного педагогічного університету

Катасонова О.

– учениця 10 класу загальноосвітньої школи I–III ступенів № 15
м. Слов'янська

**ЗАСОБИ ФОРМУВАННЯ Й РОЗВИТКУ У СТУДЕНТІВ-ФІЛОЛОГІВ
СОЦІАЛЬНО ЗНАЧУЩИХ ЯКОСТЕЙ ОСОБИСТОСТІ**

Однією з найважливіших характеристик сучасного фахівця є комплекс соціально значущих якостей, що йому притаманні. Саме вони дозволяють